

GAYB ÂLEMİNİN KAPILARINI ARALAYAN BİR ESER: İHTİLÂC-NÂME

Bilal ELBİR | ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8865-1240> | bilal.elbir@hotmail.com

Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Eski Türk Edebiyatı, Manisa-Türkiye / Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Eski Türk Edebiyatı, Manisa-Türkiye ROR ID: <https://ror.org/053f2w588>

Sena ÇELİK | ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0696-6581> | senacelik@live.de

Yüksek Lisans Öğrencisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa-Türkiye / Master's Student, Manisa Celal Bayar University, Institute of Social Sciences, Manisa-Türkiye

Atıf Bilgisi/Citation: Elbir, Bilal, Çelik, Sena. "Gayb Âleminin Kapılarını Aralayan Bir Eser: İhtilâc-Nâme". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 34 (Prof. Dr. Hüseyin Akkaya Armağanı) (Haziran 2025), 177-192. <https://doi.org/10.15247/devdergisi.1650020> / Elbir, Bilal, Çelik, Sena. "A Work That Opens The Doors of The Unseen World: İhtilâc-Nâme". *The Journal of Ottoman Literature Studies*, 34 (In Honor of Prof. Dr. Hüseyin Akkaya) (June 2025), 177-192. <https://doi.org/10.15247/devdergisi.1650020>

Geliş Tarihi/Date of Submission: 03.03.2025

Kabul Tarihi/Date of Acceptance: 08.04.2025

Yayın Tarihi/Date of Publication: 30.06.2025

Değerlendirme/Peer-Review: İki Dış Hakem-Çift Taraflı Körlleme/Double anonymized-Two External

Araştırma Makalesi/Research Article

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited

Yazar Katkıları/Author Contributions: Araştırmanın Tasarımı (CRediT 1) Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50); Veri Toplanması (CRediT 2) Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50) Araştırma - Veri Analizi- Doğrulama (CRediT 3-4-6-11); Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50); Makalenin Yazımı (CRediT 12-13) Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50); Metnin Tashihi ve Geliştirilmesi (CRediT 14) Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50) / Conceptualization (CRediT 1) Author-1 (%50) - Author-2 (%50); Data Curation (CRediT 2) Author-1 (%50) - Author-2 (%50); Investigation -Analysis -Validation (CRediT 3-4-6-11) Author-1 (%50) -Author-2 (%50); Writing (CRediT 12-13) Author-1 (%50) - Author-2 (%50); Writing – Review & Editing (CRediT 14) Author-1 (%50) - Author-2 (%50)

Benzerlik Taraması/Plagiarism Checks: Yapıldı – Turnitin

Etik Bildirim/Complaints: divanedebyatidergisi@gmail.com

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir/The author(s) has no conflict of interest to declare

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır/The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research

Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) lisansı altında yayımlanmaktadır /Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

ISSN: 1308-6553

e-ISSN: 2792-0836

ÖZET

Geçmişten günümüze bütün devirlerde insanoğlunun geleceğe dair merakı ve karanlık olanı aydınlatma, bilinmezi öğrenme isteği firâset ilminin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kendi içinde çeşitli dallara ayrılan firâset ilminin kollarından biri de seğirme ilmidir. İnsan vücudunun uzuvlarında meydana gelen kas hareketlerini geleceğe dair bilgi edinme amacıyla yorumlama olarak adlandırabileceğimiz seğirme ilmi, her ne kadar firâset ilminden sayılmasa da halk içinde kabul görmüş ve gerçekliğine inanılmıştır. Seğirme ilmi, zaman içinde edebî alana yansımış ve fal nevinden eserler arasında yerini almıştır. Klasik Türk edebiyatında 80’den fazla nüshası bulunan bu kıymetli eserler, araştırmacıların dikkatini çekmiş ve bu nüshalardan bazıları çalışmalara konu edilmiştir. Bu çalışmada da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi’nde 1641 numarada İhtilâc-nâme adıyla kayıtlı olan nüsha ele alınmıştır. Bir mecmua içerisinde 4 varaklık küçük bir nüsha olan ihtilâc-nâmede, 119 seğirme durumu ve bu seğirmelerin geleceğe dair bilgi veren yorumlarının yer aldığı tespit edilmiştir. Çalışmada öncelikli olarak Arap harfli metnin transkribi yapılarak inceleme kısmına geçilmiştir. İnceleme kısmında, nüshanın muhtevası hakkında detaylı bilgiler verilmiş olup seğirme durumları hakkında yapılan tahminler, sınıflandırılmış ve tablolarla desteklenmiştir. Daha sonra bazı imlâ özellikleri ele alınmış nüshada, yabancı dil olarak Arapça ve Farsçanın etkisine dikkat çekilmiştir. Bu bölümde ayrıca eserin yazıldığı dönem hakkında bilgi edinebileceğimiz bazı dil hususiyetlerine de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Firâset, seğirme, ilmü’l-ihtilâc, ihtilâc-nâme, seğir-nâme.

A WORK THAT OPENS THE DOORS OF THE UNSEEN WORLD: İHTİLÂC-NÂME

ABSTRACT

In all ages from past to present, humankind's curiosity about the future and the desire to illuminate the dark and learn the unknown have led to the emergence of the science of insight. One of the branches of the science of insight, which is divided into various branches, is the science of twitching. The science of twitching, which we can call the interpretation of muscle movements occurring in the limbs of the human body in order to obtain information about the future, is accepted by the public and believed to be real, although it is not considered as the science of insight. The science of twitching was reflected in the literary field over time and took its place among fortune-telling works. These valuable works, which have more than 80 manuscripts in classical Turkish literature, have attracted the attention of researchers and some of these manuscripts have been the subject of studies. In this study, the manuscript registered under the name of İhtilâc-nâme at number 1641 in Ankara University Faculty of Theology Library was discussed.

It has been determined that the ihtilâc-nâme, which is a small 4-leaf manuscript in a mecmua, contains 119 twitch situations and the interpretations of these twitches that give information about the future. In the study, first of all, the text in Arabic letters was transcribed and the analysis part was started. In the review section, detailed information about the content of the manuscript is given, and the predictions about twitch situations are classified and supported by tables. Later, some spelling features were discussed and attention was drawn to the influence of Arabic and Persian as foreign languages in the manuscript. This section also includes some language features from which we can obtain information about the period in which the work was written.

Key Words: Insight, twitching, ilmü’l-ihtilâc, ihtilâc-nâme, seğir-nâme.

Giriş

İnsan vücudunun uzuvlarının seğirme durumları üzerine tahmin yürüterek geleceğe dair bilgi edinme amacıyla ortaya çıkan seğirme ilmi, firâset ilminin dallarındandır. Halk içinde önemli bir yere sahip olan bu ilim zaman içinde edebî alana da yansımış İhtilâc-nâme ya da Seğirme-nâme adıyla Klasik Türk edebiyatında önemli bir yer teşkil eden fal nevinden eserler arasında yerini almıştır.

Seğirme sözlüklerde, az oynamak, kımıldanmak, hafif surette oynamak; az ve gayri ihtiyari oynama, hafif kımıldamak, kıpırdamak; bir sinirin veya kasın titremesi olarak ifade edilmektedir (Dilçin, 2013: 195 Redhouse, 1890: 1066; Sami, 2001: 729). İnsan vücudunun bazı uzuvlarında meydana gelen bu sinir hareketi, çok eski çağlardan beri, gelecekteki olaylara bir işaret olarak görülmüş ve hususi bir değer atfedilmiştir (Özergin, 1967: 4331). Bu seğirmeler hakkında öne sürülen tahminler, uzun yıllar süren deneyim ve gözlemlerin sonucunda yeni bir ilim şubesini meydana getirmiştir.

Kâtip Çelebi, Keşfü’z-zünûn’da seğirme ilminin firâset ilminin dallarından olduğunu belirtir ve Mevlâ Ebû’l-Hayr’ın seğirme ilmiyle ilgili şu sözlerini aktarır: “Bu ilim baştan ayağa insanın organlarının seğirmesinin insanda ilerde ortaya çıkacak durumları ve şimdiki durumlarını (mallarını) nasıl bildirdiğinden bahseden bir ilimdi, faydası ve amacı açıktır. Ancak anlamının zayıflığı ve tanıklarının kapalılığı sebebiyle güvenilir bir ilimdir. Bu ilim hakkında kısa risaleler gördüm, fakat bunlar hastayı iyileştirmez ve susuzu sulamaz (Kâtip Çelebi, 2012: 77).” Açıklamadan da anlaşıldığı üzere seğirmelerin anlamlarının doğruluğu şüphelidir. Ancak gelecekte haber alma ve bilinmeze ulaşma arzusuyla seğirmeler hakkında yapılan yorumlar ve verilen hükümler halk içinde genel bir kabul görmüştür.

Seğirme ilmi ya da Arap literatüründeki ismiyle ilmü’l-ihtilâc, tamamen tecrübe ve gözleme dayalı bilgilerden oluşmakta ve eğitimle sonradan öğrenilebilir olması dolayısıyla asıl firâset ilminden de sayılmamaktadır. Ancak insanın geleceğine ışık tutma isteği ve merak duygusundan dolayı yoğun bir ilgi görmüş ve edebî alanda da yerini almıştır. Türk edebiyatında *ihtilâc-nâme*, *kütüb-i ihtilâc*, *seğir-nâme* isimleri verilerek değişik hacimlerde eserler ve risaleler meydana getirilmiştir (Ersoylu, 1985: 27). Genellikle tâbir-nâme, fâl-nâme gibi eserler içerisinde çoğunlukla müellif kayıtlarından yoksun müstakil eserler şeklinde ortaya çıkan seğir-nâme türünün en eski örneği Uygur harfleriyle yazılmış olup yurt içinde ve yurt dışında pek çok nüshası bulunmaktadır (Elbir, 2018: 22; Sertkaya, 2011: 1533).

Seğirmelerle ilgili yapılan yorumların geleceğe dair hükümler içermesi dolayısıyla seğir-nâmeler bir nevi fal kitabı olarak görülmektedir. İslâm inancında fal kavramına olumlu yaklaşılmadığı bilinmektedir. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’in 5. sûresi olan Mâide Sûresi’nin 90. âyetinde, falın şeytan işi olduğu bildirilmektedir (el-Mâide 5/90). Gaybın sadece Allah tarafından bilineceği ve Allah’ın kimseye gaybı bildirmeyeceği yine Kur’ân-ı Kerîm’de çeşitli ayetlerde bildirilmiştir (el-Bakara 2/33, Âl-i İmrân 3/179, el-En’âm 6/59). Geleceğe dair bilgi edinmek amacıyla yapılan hiçbir davranışın uygun olmadığı bilinmekle birlikte bütün toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da fal kavramı oldukça dikkat çekicidir. Bu nedenle fal kavramı, İslâm inancına göre her ne kadar yasaklanmış olursa olsun dinî temeller üzerine oturtulmak istenmiştir. Başlangıçta yazılan Kur’an fallarının; Hz. Ali’ye, Cafer-i Sadık’a ve hatta Hz. Muhammet’e nispet edilmesi ve inanmayanlara Müslüman denilemeyeceğine dair rivayetin nakledilmesi fal nevinden eserlerin yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştır (Dikmen ve Çetin, 2016: 193).

Klasik Türk edebiyatında fal nevinden eserler arasında yer alan ve bu çalışmanın da konusunu oluşturan ihtilâc-nâme türünde pek çok eser yazılmıştır. İlyas Kayaokay, “Yeni Bir İhtilâc-Nâme-Segir-Nâme Nüshası Üzerine” adlı çalışmasında, tespit ettiği 80’den fazla seğir-nâme nüshasından bahsederek bu nüshalar hakkında bilgi verirken Kaba; tarafından yapılan “Yeni Bir Seğir-nâme Nüshası Üzerine” adlı çalışmada, konuyla ilgili alanda yapılan çalışmalardan bahsedilerek yeni çalışmalara katkı sağlanmıştır (2020: 220- 221; 2012: 175).

Bu çalışmada kullanılan nüsha, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi’nde 1641 numarada İhtilaçname adıyla kayıtlıdır.¹ Bir mecmuanın içinde 157b- 161a yaprakları arasında dört varaklık küçük bir eserdir. Mensur olarak kaleme alınan eserin her sayfası 17 satırdan meydana gelmektedir. Eserin yazılış tarihi ve müellifi/mütercimi hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Söz başları sürhlü olup nesih hattıyla yazılmıştır.

119 seğirmeyi ihtiva eden eser, “Bu kitabı İskender-i Zü’l-ğarneyn’den kalmışdır. Ol zamânuñ re’îşleri ve Hindistân hekimleri uzun ‘ömrlerinde nice tecrübe itmîşlerdür. Zü’l-ğarneyn bunuñla ‘amel iderdi ve Hârûnû’r-Reşîd bunuñla fâhrlanurdu. Pes biz dañı i’tibâr idelüm.” şeklinde başlamaktadır. Ersoylu, ihtilâc ilminin halk arasında Zülkarneyn’e veya Danyal’a nispet edildiğini ancak bunun herhangi bir delile dayanmayıp bir gelenek haline geldiğini belirtmiştir (Ersoylu, agm.: 27). Sümbüllü ve Gözitok ise verilen hükümlerin uygulayıcıları olarak Hz. Âdem, Hz. Danyal, Ca’fer-i

¹ <http://www.divinity.ankara.edu.tr/yazma-eserler>

Sâdık ve Hz. Zülkarneyn'in referans gösterilmesinin okuyucuyu etki altına alma isteğinin bir sonucu olduğunu ifade etmektedirler (2013: 127).

Sertkaya, seğir-nâmelerin iki gruba ayrıldığını belirtmektedir. Bunlardan ilki sadece bir seğirmenin zikredilerek tabir edildiği seğir-nâmelerdir. İkincisi ise karşılaştırmalı metin şeklinde olan seğir-nâmelerdir. Sertkaya'nın edition critique'i yapılan Seğir-nâme olarak ifade ettiği bu ikinci grupta, bir seğirmenin beş tanınmış tabirciye göre yorumlarına yer verilir (2011: 1553). Çalışmada ele alınan nüsha da birinci gruba dahil olup seğirmelerin tek bir yorumuna yer verilmiştir.

1. İhtilâc-nâme Metninin Muhtevası Hakkında

Eserde; baş, alın, kafa, kulak, kaş, göz, kirpik, yüz, burun, yanak, ağız, dudak, dil, enek, boğaz, omuz, talu, pazu, dirsek, bilek, el, parmak, koltuk, göğüs, arka, bağır, bel, karın, göbek, kasık, zeker, haya, diz, uyluk, baldır, topuk ve ayak olmak üzere insan vücudundaki 36 uzvun seğirme durumu ve bu durumlar hakkındaki tahminlere yer verilmiştir. Ele alınan uzuvların farklı açılardan seğirme durumlarına da yer verilen eserde toplamda 119 seğirmeden bahsedilmektedir. Bu seğirmelerden ikisi tekrar edilmekte olup bunlar burnun sol yanı ve sol elin baş parmağıyla ilgili seğirme durumu ve tahminidir. Burnun sol yanının seğirmesiyle ilgili yapılan tahminlerden biri olumlu diğeri olumsuzken sol elin baş parmağıyla ilgili yapılan iki seğirme tahmini de hem olumlu hem olumsuz yorumlar içermektedir. İhtilâc-nâmede yer alan seğirmelerin tablosu aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Sırasıyla eserde yer alan seğirmeler		
1. başının ortası	2. başının çevre yanı	3. sağ yanı (başın)
4. başının sol yanı	5. Alnı	6. alnının sağ yanı
7. alnının sol yanı	8. kafası	9. sağ kulağı
10. sol kulağı	11. sağ kulağın yumşağı	12. sol kulağın yumşağı
13. sağ kulağın deligi	14. sol kulağın deligi	15. sağ kulağın ardı
16. sol kulağın ardı	17. sağ kaşı	18. sol kaşı
19. iki kaşı	20. gözi ve sağ kaşı ikisi bile	21. Sağ gözi içi
22. sol gözi içi	23. sağ gözi kuyruğı	24. sol gözi kuyruğı
25. Sağ gözi üst kapağı	26. Sağ gözi aşağı kapağı	27. Sol gözi aşağı kapağı
28. Sağ gözi yukarı kirpigi	29. Sağ gözi aşağı kirpigi	30. Sol gözi yukarı kirpigi
31. Sağ gözi çevresi	32. Sağ gözi bebegi	33. Sol gözi bebegi
34. Sağ gözi yüzünden yana	35. Sol gözi yüzünden yana	36. cümle yüzi
37. Yüzünün sağ yanı	38. Yüzünün sol yanı	39. burnı sağ deligi
40. Burnı sol yanı	41. sağ yanağı	42. Sol yanağı
43. ağız sağ güşesi	44. Ağız sol güşesi	45. aşağı dudağı
46. yukarı dudağı	47. Dili	48. Enegi
49. enegi çukuru	50. Boğazı	51. burnı sağ yanı
52. Burnı sol yanı	53. Burnı kellesi	54. Omuzı
55. İki omuzı	56. sağ talu	57. sol talu
58. Sağ bazusu	59. sol bazusu	60. sağ dirseği
61. Sol dirseği	62. bileği üstü	63. bileği altı

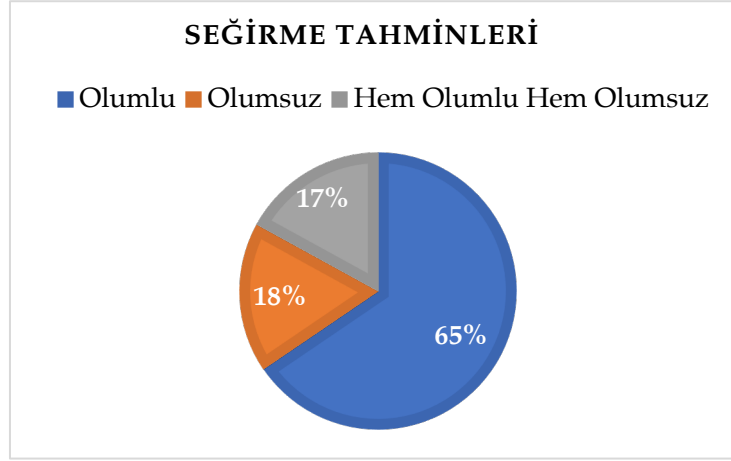
64. sağ eli	65. sol eli ayası	66. sağ eli baş parmağı
67. sol eli baş parmağı	68. İkinci parmağı (sağ el)	69. Orta parmağı (sağ el)
70. Dördüncü parmağı (sağ el)	71. Şirçe parmağı (sağ el)	72. sol elinün baş parmağı
73. İkinci parmağı (sol el)	74. Orta parmağı (sol el)	75. Dördüncü parmağı (sol el)
76. Şirçe parmağı (sol el)	77. sağ koltuğu	78. Şol koltuğu
79. gögsi segirse sağ yanı	80. Gögsi şol yanı	81. arkası
82. İki bağrını ortası	83. Beli	84. gögsi altı
85. karnı sağ yanı	86. şol yanı (karnı)	87. Göbegi
88. kaşığı sağ yanı	89. Kaşığı şol yanı	90. Cümle kaşığı
91. zekeri	92. hayası şol yanı	93. Dizi
94. dizi sağ yanı	95. dizi şol yanı	96. sağ uyluğu
97. şol uyluğu	98. sağ dizi	99. şol dizi
100. sağ baldırı	101. Şol baldırı	102. sağ topuğu
103. Şol topuğu	104. sağ ayağın arkası	105. Şol ayağın arkası
106. sağ ayağın altı	107. Şol ayağın altı	108. sağ ayağın baş parmağı
109. İkinci parmağı (sağ ayak)	110. Orta parmağı (sağ ayak)	111. Dördüncü parmağı (sağ ayak)
112. Şirçe parmağı (sağ ayak)	113. Cümle parmakları (sağ ayak)	114. şol ayağın baş parmağı
115. İkinci parmağı (sol ayak)	116. Üçüncü parmağı (sol ayak)	117. Dördüncü parmağı (sol ayak)
118. Ş[i]rçe parmağı (sol ayak)	119. Cümle parmakları (sol ayak)	

İhtilâc-nâmede yer alan seğirme tahminlerinin; 77'si olumlu iken 21'i olumsuz, 20'si hem olumlu hem de olumsuz içeriklidir. Sol elin bütün parmaklarının seğirmesi durumuyla ilgili yapılan bir yerden bir yere gitme veya sefere gitme yorumu ise ne olumlu ne olumsuz olarak ifade edilemeyeceğinden herhangi bir sınıflandırmaya dahil edilmemiştir.

Konuyla ilgili alanda en geniş çalışmayı yapan Sümbüllü'nün, 17 seğir-nâmeyi incelediği eseri başta olmak üzere Kayaokay'ın, tespit edilebilen en hacimli örnek olarak ifade ettiği ve 161 seğirme durumunu; Daşdemir'in, yurt dışında bulunan dört seğirme-nâme nüshasını incelediği ve toplamda 500 seğirme durumunu ihtiva eden çalışmaları, bu çalışma ile karşılaştırıldığında seğirmeler hakkında yapılan tahminlerin yüzdelik oranları neredeyse aynıdır (2010; 2020: 223; 2016: 32-33).

Ele alınan nüshada yer alan tahminlerin yüzdelik oranları ise şu şekildedir:

Grafik 1.

Seğirmeler hakkında yapılan tahminlerin çoğunluğunun olumlu ifade edilmesi İslâm inancının sonucu olarak düşünülebilir. Nitekim “Ni’me’s-şey’ü el-fâlû (Hayra yorma, ne güzel şeydir!)” ve “Mâ re’âhü’l-mü’minûne (müslimûne) hasenen fe-hüve inda’llâhi hasenün (Müminlerin (Müslümanların) güzel gördüğü şey, Allah katında da güzeldir.)” hadîs-i şerîfleri olumlu düşünmenin önemini vurgulamaktadır (Yılmaz, 2008: 609-732).

Eserde toplamda 77 olumlu seğirme tahmini yer almakta olup bunlardan burnun sol yanının seğirmesiyle ilgili olan tahmin hem olumlu hem de olumsuz tahminler arasında yer almaktadır. Yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde bunlardan birinin boyunla ilgili bir tahmin olabileceği ve yazım yanlışı olduğu düşünülmektedir. Ancak metne müdahale etmenin uygun olmadığı düşüncesiyle her iki tahmine de yer verilmesi uygun görülmüştür.

İslâm inancında sağ tarafın sol tarafa üstün olduğu bilinmektedir. “Biri, amel defteri sağından verilenlerdir; ne mutlu o sağından verilenlere!” ve “Diğeri amel defteri solundan verilenlerdir; ne bedbaht o solundan verilenler!” (el-Vâkıa 56/8-9) ayetlerinde de bu durum bildirilmektedir. Sağ elle yiyip içmek, bir şey alıp verirken sağ eli kullanmak, sağ adımla başlamak, giyinirken sağ taraftan başlamak vs. İslâm öğretilerindendir. Bu nedenle daima sağ tarafın hayırlı olduğuna inanılmış ve bütün olumsuzluklar sol tarafa yüklenmiştir. Ancak bu duruma seğir-nâmeler açısından bakıldığında sağ ve sol taraf için böyle bir anlam yüklemesine girilmediği gözlemlenmektedir. Olumlu tahminler incelendiğinde, uzuvlar ve bölümleri hakkında yapılan tahminlerde sağ ve sol taraf neredeyse eşittir.

Seğirmeler hakkında yapılan olumlu yorumlar genellikle benzer içeriklidir. Kişinin mal bulacağı, zengin olacağı, mevki olarak yükseleceği, istediği şeylerin gerçekleşeceği, evladından ya da dostlarından iyilik göreceği, sevdiğine kavuşacağı, güzel ve iyi sözler duyup güzellekle anılacağı, sevineceği şeyler yaşayacağı ve hastalıklardan kurtulacağı gibi yorumlar yapılmıştır. Olumlu yorumlar içerisinde farklı olarak ifade edilebilecek tek seğirme burnun üstünün seğirmesidir. “Burnı kellesi” nin seğirmesi hakkında yapılan “şadağa vire kurbân ide namâz kıla tevbe ide Hâk te’âla belâyı ve kazâyı def’ ide.” şeklindeki yorum, kişinin yapması gerekenler hakkında bilgi vermektedir. Kişinin sadaka vererek, kurban kesip namaz kılarak belalardan kurtulacağı ifade edilmektedir. Olumlu seğirmeler grubunda yer alan uzuvlar ve bölümleri aşağıdaki tabloda seğirmelerin tahminleriyle birlikte verilmiştir.

Tablo 2. Seğirme tahmini olumlu olan uzuvlar ve bölümleri ile seğirme tahminleri	
Uzuvlar ve Bölümleri	Seğirme Tahminleri
1. başınuñ ortası	mâl ve ululuk mertebesi bula.
2. başınuñ çevre yanı	yâd kişiden ululuk ve menfa‘at bula.
3. sağ yanı (başının)	bir kavm üzerine ululuk bula.
4. başınuñ sol yanı	sefere gide. Gerü tîz vaţanına gele.
5. Alnı	sefere gide işi murâdınca hâşıl ola.

6. alnının sağ yanı	oğlu ucundan eylik göre.
7. alnının sol yanı	istedüğü gibi bula.
8. sağ kulağı	eyü söz işide.
9. sol kulağı	anı yavuzluğla analar.
10. sol kulağın yumşağı	ululuk ve beglik bula.
11. sağ kulağın deligi	sever bir dostdan eylik göre.
12. sol kulağın ardı	dostı anı eyülükle ana.
13. sağ kaşı	erkek oğlu ucundan şâzlık
14. sol kaşı	bî-niyâzlık bula.
15. iki kaşı	bir dostdan sevine dizârın göre.
16. sol gözi içi	murâdına irişe ümîdün bulup sevine.
17. sağ gözi kuyruğı	mâl ucundan şâz ola.
18. sol gözi kuyruğı	oğlan ucundan sevine.
19. Sağ gözi üst kapağı	şâzlığa irişe.
20. Sol gözi aşağı kapağı	sevine râhat ola.
21. Sağ gözi yukarı kirpigi	kimesneye göre sevinüp şâz ola.
22. Sağ gözi aşağı kirpigi	bir ulu ucundan şâz ola.
23. Sağ gözi çevresi	bir hoş nesne ucundan nâ-gâh sevine.
24. Sağ gözi bebegi	‘illetden kurtula.
25. Sağ gözi yüzünden yana	sevine şâz ola.
26. Sol gözi yüzünden yana	edâ’-yı oğlan ola
27. cümle yüzi	şâzlık ve baylık bula.
28. burnı sağ deligi	şâzmân ola.
29. sağ yanağı	hastalığından kurtula.
30. ağız sağ güşesi	ğâ’ib kimesne girüye gele.
31. Ağız sol güşesi	şâd ola.
32. aşağı dudağı	cümle düşmânın zelîl ide.
33. enegi çukuru	eylik ile analar.
34. burnı sağ yanı	menfa’ati mâlî çok ola.
35. Burnı sol yanı	mâl eline gire.
36. Burnı kellesi	şadağa vire kurbân ide namâz kıla tevbe ide Haq te’âla belâyı ve kazâyı def’ ide.
37. Omuzu	pâdşâhlık ve râhatlık bula.
38. sağ talu	ululuk bulup râhatlık bula.
39. sol talu	eylik ve şâzlık bula.
40. Sağ bazısı	görüşe kuçuşa.

41. şol bazusu	yitirdigin bula.
42. Şol dirseği	māl bulup şāz ola.
43. bileği altı	ķavm üzerine ululuķ eyleye.
44. sağ eli	māl bulup sevine.
45. şol eli ayası	bir ‘illetden ķurtula sevine.
46. sağ eli baş parmağı	bir ‘illetden ķurtula sevine.
47. Orta parmağı (sağ el)	her ne iş işlerse anuñ ucından sevine.
48. Dördünci parmağı (sağ el)	sevine şād ola.
49. Orta parmağı (sol el)	ķayr iş işliye sevine.
50. Dördünci parmağı (sol el)	nesne eline gire ve bir dost ucından sevine.
51. Şol ķoltuğı	bir dost ucından sevine şāzluķ bula.
52. Gögsi şol yanı	bir ķayrlu işden sevine
53. İki bağırını ortası	ululuķ bulup sevine.
54. Beli	bir nesne bula sevine yāhūd ķayrlu sefer ide şād ola.
55. ķarnı sağ yanı	bir ķatı ķastalıkdan ķurtula.
56. Göbegi	bereketler bula bay ola.
57. Kaşığı şol yanı	eylik bulup şād ola.
58. Cümle kaşığı	ķız oğlan ile şāzluķ bula.
59. zekeri	sevdigine vāşıl ola ve maķbūbe ile cimā‘ ide ve ‘izzet mertebesi bulup sevine
60. Dizi	bir yirden bir yire gide veyā yerin değışdire.
61. dizi sağ yanı	ululuķ dōşegine otura sa‘ādet iriše.
62. dizi şol yanı	şāzluķ göre rāhat ola.
63. şol uyluğı	çok şāzluķ göre rāhat ola.
64. sağ dizi	pādşāhdan eylik göre sevine.
65. Şol baldırı	gōzi ayduñ ola.
66. sağ topuğı	dost bula Tañrı işüñ işleye mescid yapa bir büyük sevāb işleye.
67. sağ ayağıñ arķası	bir ulu ucından ya bir dost ucından sevine rāhat bulup şāz ola.
68. Şol ayağıñ arķası	sefere gide çok māl eline gire gökçek yüzli ‘avrat ucından eylik göre.
69. sağ ayağıñ altı	mübārek sefere gide çok māl eline gire.
70. Şol ayağıñ altı	sefer ide ve murād ile evine gele.
71. sağ ayağıñ baş parmağı	ķul şatūn ala māl bula gā‘ib kimseyi göre.
72. Şırçe parmağı (sağ ayak)	cümle isteduğı eline gire.

73. Cümle parmakları (sağ ayak)	ķaytaķlardan ķurtula selāmete yetiķe.
74. řol ayaķuń baŗ parmaķı	cümle ķāceti revā ola.
75. İkinci parmaķı (sol ayak)	bir iŗ iŗleye kim andan ķoķ eylikler göre.
76. Üçüncü parmaķı (sol ayak)	bir iŗden sevine.
77. ř[i]rçe parmaķı (sol ayak)	eylik göre.

İhtilâc-nâme’de sadece 21 uzvun ve bölümlerinin seğirmesi olumsuz olarak ifade edilmiştir. Olumsuz seğirmelerin çoğunluğunun sağ tarafa atfedildiği görülmektedir. Sağ tarafta gerçekleşen on uzvun seğirmesi olumsuz ifade edilirken sol tarafta sadece beş uzvun seğirmesi olumsuzdur. Bu durum, yukarıda ifade edildiği üzere İslâm inancındaki bu düşüncenin esere herhangi bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Olumsuz seğirmeler arasında yer alan burnun sol yanı ile ilgili seğirmenin daha önce olumlu seğirmeler arasında da yer aldığı belirtilmişti. Sehven ya da bilerek tekrar edilen bu seğirme, olumlu olarak yorumlandığında mal elde edileceği ifade edilirken olumsuz yorumu bir nesne için üzüntü çekeceğine dairdir. Olumsuz yorumlar; mal veya eşya yüzünden üzüntü çekme, tartışma, kavga, hastalanma, üzüntü, keder ve kötü anılma olarak ifade edilebilir. Olumsuz yorumlar içerisinde sol ayağın dördüncü parmağının seğirmesi hakkında yapılan tahmin dikkat çekicidir. Kişinin hasta olabileceği gibi namazında da eksikliğin veya kusurunun olacağına dair bir yorum yapılmıştır. Seğirmesi olumsuz olarak ifade edilen uzuvlar ve bölümleri aşağıdaki tabloda seğirme tahminleriyle birlikte verilmiştir.

Tablo 3. Seğirme tahmini olumsuz olan uzuvlar ve bölümleri ile seğirme tahminleri	
Uzuvlar ve Bölümleri	Seğirme Tahminleri
1. ķafası	māl cihetinden azacıķ ğuşŗa çeke.
2. řağ ķulaķuń ardı	bir kimse ile söyleŗe. Anuń sözi üstün gele.
3. şağ gözi aŗağı ķapağı	bir nesne için melûl ola.
4. şol gözi yuķaru kirpigi	anı ķirkîn adıyla analar.
5. şol gözi bebegi	bir zamān ādemîler diline düşe yaramazlıĝla analar.
6. Yüzünün şağ yanı	kimse ile [ceng] ide.
7. Burnı şol yanı	bir nesne için ğuşŗalar ola.
8. yuķaru dudağı	dost anı ğorlaya.
9. Dili	kimesne ile ceng eyleye ğavĝā galebe ola.
10. İki omuzı	kimesne ile ğarb eyleye.
11. şağ dirseĝi	düşmene yalvara anuńçün bir miķdār ğuşŗa ola.
12. şağ ķoltuĝı	ana coķ ğuşŗa çeke.
13. göĝsi seĝirse şağ yanı	bir iŗinden ķorķa ĝam-nāk ola.
14. arķası	cümle ğuşŗa ve şiddet yetiķe.
15. göĝsi altı	ol demde sehlce melûl ola.
16. ķaŗıĝı şağ yanı	birāz ğasta ola.
17. şağ uyluĝı	birāz ĝam-ĝîn ola.
18. şol topuĝı	nefesi ķār ola.

19. Orta parmağı (sağ ayak)	ceng ide.
20. Dördüncü parmağı (sağ ayak)	ceng ide.
21. Dördüncü parmağı (sol ayak)	h̄asta ola yāhūd namāzda taḫṣīrlik ide.

Eserde hem olumlu hem de olumsuz olarak ifade edilebilecek 20 seğirme yer almaktadır. Bu seğirmelerden ikisi aynı uzuv hakkındadır. Sol elin baş parmağının seğirmesiyle ilgili “bir h̄acet eline gire ammā küçürek ola.” ve “düşmeni ile söyleşe şöra dost ola.” şeklinde iki farklı tahmin yer almaktadır.

Hem olumlu hem olumsuz seğirmeler, iyiden kötüye ya da kötüden iyiye dönen yorumlar olarak ifade edilebilir. Sağ gözün içinin ve sol el serçe parmağının seğirmesi, iyiden kötüye dönen bir durumu ifade etmektedir. Tahminlerin çoğu kötüden iyiye dönüşen durumları içermektedir. Buna göre sağ kulağın yumuşağı, sol kulağın deliği, göz ve sağ kaş, yüzün sol yanı, sol yanak, enek, bilek üstü, sağ elin ikinci ve serçe parmağı, sol elin baş ve ikinci parmağı, karnın sol tarafı, sol hayanın seğirmesi kötü bir durumdan iyiye dönüleceğine işarettir.

Boğazın seğirmesine dair “hoş ta‘ām yiye yāhūd ta‘ām ucından ğam-nāk ola ğuşşalu ola.” şeklinde yapılan yorum diğerlerinden farklılık arz etmektedir. Olumlu veya olumsuz iki yönlü bir açıklamaya sahiptir. Ancak hangi durumlarda olumlu ya da olumsuz olduğuna dair bir bilgi verilmemiştir. Sol elin baş parmağının seğirmesiyle ilgili olan “bir h̄acet eline gire ammā küçürek ola.” yorumu ise olumlu olmanın yanı sıra küçük olması sebebiyle olumsuz olarak da düşünülebilir. Sol diz ve sağ baldırın seğirmesi ölümle ilgili yorumlar içermektedir. Sol diz seğirmesi için “düşmeni ölüm haddinde ola.” yorumu, kişi için olumlu görünse de karşı taraf için olumsuzdur. Son olarak sağ baldırın seğirmesi için yapılan “bir kimesnenüñ namāzuñ kıla.” yorumu da sol diz seğirmesinin yorumuna benzer niteliktedir. Kişinin kıldığı namaz kendisi için hayırlı olup olumlu bir anlam ifade etmekteyken yine karşı taraf için ölüm üzücü ve olumsuz bir durumdur. İhtilâc-nâmede yer alan hem olumlu hem de olumsuz tahminleri ihtiva eden seğirmelerin listesi aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4. Seğirme tahmini hem olumlu hem olumsuz olan uzuvlar ve bölümleri ile seğirme tahminleri	
Uzuvlar ve Bölümleri	Seğirme Tahminleri
1. sağ kulağın yumuşağı	kimse ile ceng ide. Üstün ola.
2. şol kulağın deliği	azacık kayguya düşe ve lâkin tîz geçe.
3. gözi ve sağ kaşı ikisi bile	ğuşşalar ola āhırine sevine.
4. Sağ gözi içi	eyü hū[y]dan bed hūya döne.
5. Yüzünün şol yanı	birāz ğuşşa yetişe yine tîz şāz ola.
6. Şol yanağı	bir iş işleye kim andan utānır yāhūd ‘ayb gelev sevüñmek vāk‘i ola.
7. Eneği	bir düşmen ile ceng idüp yine dost olalar.
8. Boğazı	hoş ta‘ām yiye yāhūd ta‘ām ucından ğam-nāk ola ğuşşalu ola.
9. bileği üstü	düşmenine kīn dutup maḫṣūdı hāşıl ola.
10. şol eli baş parmağı	bir h̄acet eline gire ammā küçürek ola.
11. İkinci parmağı (sağ el)	bir haber ucından ğuşşa çeke. Şöra sevine.
12. Şırçe parmağı (sağ el)	ğuşşalana t[ī]zcek sevine şād ola.
13. şol elinüñ baş parmağı	düşmeni ile söyleşe şöra dost ola.
14. İkinci parmağı (sol el)	kimse münākaşa idüp söz giçüre.

15. Şirçe parmağı (sol el)	çok māl bula velī tīz hārcana.
16. şol yanı (karnı)	hasta ola tīzcek şifā bula.
17. hayası şol yanı	birāz ğuşşa çeke gine sevine.
18. şol dizi	düşmeni ölüm haddinde ola.
19. sağ baldırı	bir kimesnenüñ namāzuñ kıla.
20. İkinci parmağı (sağ ayak)	ğamm göre beşāret ola.

2. İhtilâc-nâme Metninin Bazı İmlâ Özellikleri

Ele alınan İhtilâc-nâme metni dahil olmak üzere konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde metinlerde, Klasik Türk edebiyatının genel yapısının aksine sade bir dil kullanıldığı gözlemlenmektedir. Arapça ve Farsça terkiplerin yok denecek kadar az olduğu metinde, yabancı kelimeler de oldukça azdır. Tekrarlarla birlikte 1131² kelimenin yer aldığı nüshada sadece 320 kelimenin Arapça ve Farsça olduğu tespit edilmiştir. Cümle başlarında kullanılan “eğer” bağlacının 70 kere tekrar edilmesi göz önünde bulundurulduğunda bu oranın oldukça az olduğu ifade edilebilir. Metnin %4’ünü kapsayan yabancı kelimeler ve tekrarları şu şekildedir:

Âdemī (A. s./1), āhir (A. s./1), ammā (A. e./1), ‘amel (A. i./1), ‘avrat (A. i./1), ‘ayb (A. i./1), bazu (F. i./2), bed (F. s./1), belā (A. i./1), bereket (A. i./1), beşāret (A. i./1), Bi’llāhi’t-tevfīk (A. c./1), bī-niyāz (F. b. s./1), birāz (A. s./4), ceng (F. i./6)³, cihet (A. i./1), cimā’ (A. i./1), cümle (A. i./8), çirkīn (F. b. s./1), def’ (A. i./1), dem (F. i./1), dizār (F. i./1), dost (F. i./10), düşmen/ düşmān (F. s./6), edā’ (A. i./1), eger (F. e./70), fahr (A. i./1), ğā’ib (A. s./2), ğalebe (A. i./1), ğam-ğīn (A. F. b. s./1), ğamm (A. i./1), ğam-nāk (A. F. b. s./2), ğavġā (F. i./1), ğuşşa (A. i./11), ğuşe (F. i./2), haber (A. i./1), hācet (A. i./2), hadd (A. i./1), Hāk (A. i./1), hārb (A. i./1), hārc (A. i./1), Hārūnū’r-Reşīd (A. i./1), hāsıl (A. s./2), hasta (F. s./5), haya (F. i./1), hayr (A. s./3), hāzā (A. i./1), hekīm (A. s./1), her (F. e./1), hor (F. s./1), hoş (F. s./2), hūy (F. i./2), ihtilāc (A. i./1), ‘illet (A. i./3), İn-şā’ allāhū (A. c./1), i’tibār (A. i./1), ‘izzet (A. i./1), kafā (A. i./1), kavm (A. i./2), kazā (A. i./1), kelle (F. i./1), kīn (F. i./1), kitāb (A. i./2), kurbān (A. i./1), lākin (A. e./1), maḥbūbe (A. i./1), maḥşūd (A. s./1), māl (A. i./11), melūl (A. s./2), menfa’at (A. i./2), mertebe (A. i./2), mescid (A. i./1), miḥdār (A. i./1), murād (A. i./3), mübārek (A. s./1), münākaşa (A. s./1), nā-gāh (F. b. s./1), namāz (F. i./3), nāme (F. i./1), nefes (A. i./1), ne’üzü-billāh (A. n./1), ‘ömr (A. i./1), pādşāh (F. b. i./2), pes (F. i./1), rāhat (A. i./6), re’īs (A. s./1), revā (F. s./1), sa’ādet (A. i./1), şadaḳa (A. i./1), sefer (A. i./7), sehl (A. i./1), selāmet (A. i./1), sevāb (A. i./1), şāz/ şād (F. s./21), şiddet (A. i./1), şifā (A. i./1), ta’ām (A. i./2), taḥşīr (A. i./1), tamām (A. i./1), te’āla (A. c./2), tecrībe (A. i./1), temmet (A. f./1), tevbe (A. i./1), tīz (F. s./6), ümīd (F. i./1), vāk’i (A. s./1), vāşıl (A. s./1), vāṭan (A. i./1), ve (A. b./17), velī (F. e./1), veyā (A. F. b./1), ya (F. b./1), yāḥūd (F. e./5), zamān (A. i./2), zeker (A. i./1), zelīl (A. s./1) Zū’l-ḳarneyn’den (A. b. s./1).⁴

Nüshada kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin çoğunluğu isim olmakla birlikte sıfat, bağlaç ve edata da yer verilmiştir. Arapça ve Farsça kelimelerin fiil olarak kullanımına ise fahrılan-, horla-, ğuşşalan- ve hārcan- fiileri olmak üzere sadece dört cümlede rastlanmaktadır. Bu fiiller dışında, metindeki bütün cümlelerde fiil veya yardımcı fiillerin tamamı Türkçe kökenlidir.

Seğirme durumlarını ifade eden cümle sonlarında bulunan bütün fiillerde istek kipi (-a/e) kullanılmıştır. Bu fiillerden; analar (4) ve olalar (1) fiilleri dışında kalan diğer fiiller, 3. Tekil kişiyle çekimlenmiştir. İstek kipiyle çekimlenen fiiller ve kullanım sıklıkları şu şekildedir: ala (1), ana (5), bula (19), çeke (4), deġişdire (1), döne (1), düşe (2), eyleye (3), geçe (1), gele (5), ġiçüre (1), gide (6), gire (6), göre (12), görüşe (1), ide (13), irişe (3), işide (1), işleye (4), işliye (1), kıla (2), kōrḳa (1), kuçuşa (1), kurtula (6), ola (45), otura (1), sevine (25), söyleşe (2), vire(1), yalvara (1), yapa (1), yetişe (3), yiye (1). Arapça ğuşşalana (1) ve hārcana (1) fiilleri ile Farsça horlaya fiilleri de istek kipi ile çekimlenmiş diğer fiillerdir.

² Eserin 158B yüzünde tekrar edilen “Şaġ” kelimesi sayılmamakla birlikte yine aynı sayfada yapılan tamir sebebiyle kelime sayısında fark yoktur.

³ Metinde 5 yerde karşımıza çıkan kelime, 158B yüzünde metne uygun olarak yapılan tamirde tekrar edilmiştir.

⁴ Bu bölümde, Ferit Devellioġlu’nun Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat’ından faydalanılmış olup kısaltmalar şu şekildedir: A.: Arapça, b.: Bağlaç, b. i.: Birleşik isim, b. s.: Birleşik sıfat, c.: cümle, e.: Edat, F.: Farsça, i.: İsim, n.: Nida ve s.: Sıfat.

Nüshada en fazla tekrar edilen segir- (120) fiili ise şart eki (-sa/se) alarak seğirme durumlarının ifade edildiği bütün cümleleri şartlı bileşik cümle haline getirmiştir. Segir- fiili dışında şart eki alan diğer bir fiil de işle- (1) fiilidir. Metinde yer alan diğer Türkçe fiiller ise şunlardır: Bul- (8), dut- (1), id-/it- (5), kal- (1), sev- (3), utan- (1).

İhtilâc-nâme metninde seğirmesi verilen uzuvlarda da Türkçe kullanım ağırlıktadır. Seğirme durumundan bahsedilen 36 uzvun, bazı (F. i./2), haya (F. i./1), kâfâ (A. i./1), zeker (A. i./1) olmak üzere sadece 4'ü yabancı kelimeden oluşmaktadır. Uzuvların seğirme yönünü ya da bölümlerini ifade eden altı, ardı, arkası, aşağı, girü/gerü, şol, sağ, üst ve yanı gibi yer-yön zarfları da Türkçe olarak ifade edilmiştir.

Ele alınan ihtilâc-nâme metnin diğer dil özelliklerine dikkat edildiğinde Eski Anadolu Türkçesi döneminin dil özelliklerinin görüldüğü ifade edilebilir. Buna örnek olarak ilk başta dikkati çeken “şâz/ şâd” kelimesidir. İhtilâc-nâme’de, “sevinçli” anlamında kullanılan “şâd” kelimesinin şâz/ şâd şeklinde ikili kullanımı söz konusudur (Devellioğlu, 2012: 1136). Bu durum; 15. yüzyıla kadar zel harfinin (ذ), dal harfinden (د) önce uzun veya kısa ünlü bulunduğu durumlarda , dal harfi (د) yerine kullanılmasından kaynaklanmakta olup dönemin dil özelliğini yansıtmaktadır (Timurtaş, 2008: 81). Eserin yazılış tarihine de ışık tutan bu durum, metinde tek örnektir.

Timurtaş, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin ses bilgisi bakımından en dikkat çekici hususunun yuvarlaklık- düzlük bakımından vokal uyumunun zayıf olmasını ve vokallerde genellikle yuvarlaklaşma görüldüğünü ifade eder (2010: 332). İhtilâc-nâme metninde bu duruma, “kimsenün, içün, işün, eyü, elinün, bayluk, ayağün, ayduñ ve anuñ” kelimeleri örnek olarak verilebilir. Yine zarf fiil eklerinin, idüp ve sevinüp örneklerinde olduğu gibi, dönemin dil özelliklerine uygun olarak yuvarlak biçimini koruduğu görülmektedir. Vokallerde yuvarlaklaşma durumu çekim eklerinde de görülmekte olup metinde, ‘kalmışdur, itmışlerdür ve utânur’ kelimelerinde görülmektedir.

Bu dönem dil özelliklerinde genellikle bir yuvarlaklaşma görülmekle birlikte bazı kelimelerde kök vokal yuvarlak olmasına rağmen sonraki vokallerde düzlük görülebilir (Timurtaş, agm.: 338). Ele alınan ihtilâc-nâme metninde buna “burnı, çukuru, gögsi, gözi, kuyruğı, kulağı, omuzı, sözi, topuğı ve uyluğı” kelimeleri örnek verilebilir.

Metinde, Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini yansıtan diğer bir durum ise “i” ve “e” sesleridir. Bugün “e” ünlüsünün kullanıldığı kelimeler, Eski Anadolu Türkçesinde “i” ünlüsüyle karşılanmaktadır (Timurtaş, agm.: 333). Buna örnek olarak ide, irişe, yirden ve yire kelimeleri verilebilir. Diğer taraftan bugün “i” ünlüsünün kullanıldığı kelimeler, dönemin özelliklerinden biri olarak “e” ünlüsüyle karşılanmakta olup eyü ve eylik kelimeleri örnek verilebilir.

Ele alınan metinde isimden isim yapım eklerinde vokallerin hem yuvarlak hem düz şekillerinin kullanıldığı da görülmektedir. Yävüzluğla, yaramazlığla, ululuk, şâzluğ, bayluk , rāhatluğ, eylik, eyülük ve beglik kelimeleri bu duruma örnektir.

Sonuç

İnsan vücudunun uzuvlarında meydana gelen kas hareketlerinin; bir işaret veya geleceğe dair bir bilgi verebileceğine inanan insanoğlu, deneyim ve gözlemler sonucunda seğirme ilminin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Zaman içinde edebî alana da yansıyan bu ilim hakkında pek çok eser yazılmıştır. Bu çalışmada da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi’nde 1641 numarada İhtilâc-nâme adıyla kayıtlı olan nüsha ele alınmıştır.

İhtilâc-nâme ya da seğir-nâme adıyla anılan bu eserler, genellikle farklı mecmualar içinde değişik hacimlerde bulunmakta olup çalışmada kullanılan nüsha da 4 varaklık küçük bir eserdir. Mensur olarak kaleme alınan eser, tek bir seğirme ve bu seğirmeye dair yorumları ihtiva etmektedir. İnsan vücudunun, yukarıdan aşağı olmak üzere 36 uzvunun seğirmesinden bahsedilmiş olup organlar şunlardır: Baş, alın, kafa, kulak, kaş, göz, kirpik, yüz, burun, yanak, ağız, dudak, dil, enek, boğaz, omuz, talu, pazu, dirsek, bilek, el, parmak, koltuk, göğüs, arka, bağır, bel, karın, göbek, kasık, zeker, haya, diz, uyluk, baldır, topuk ve ayak.

Eserde yer alan bu uzuvlar; sağ, solu, yanı ve çevresi gibi yer-yön zarflarıyla her yönden ele alınmış böylece toplam 119 seğirme durumundan bahsedilmiştir. Bu seğirmelerden burnun sol yanıla ilgili olan seğirme tahmini iki kere ele alınmış olup tahminlerden biri olumluyken biri olumsuzdur. Aynı organın iki kere ele alınıp iki ayrı yorumu içermesi sehven yazıldığını düşündürmektedir. Ayrıca seğir-nâme metinleri üzerinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, baştan sonra boyuna da yer verildiği ancak ele alınan nüshada boynun seğirmesiyle ilgili bir tahminin bulunmadığı görülmektedir. Bu durumda, imlâ ile ilgili bir yanlışlık olabileceğini düşündürmektedir.

İhtilâc-nâme metninde yer alan 119 seğirmenin, 77’si olumlu yorum içererek eserin %65’ini, 21’i olumsuz yorum içererek eserin %18’ini ve 20’si hem olumlu hem de olumsuz yorum içererek %17’sini oluşturmaktadır. Seğirme durumuyla ilgili yorumların yüzdeleri, diğer çalışmalarda da benzerlik göstermektedir. Seğirmelerde ele alınan uzuvların yönlerine bakıldığında sağ ve sol tarafın olumlu veya olumsuz olarak yorumları karşılaştırıldığında bir ayrım olmadığı

gözlemlenmektedir. İslâm inancının getirilerinden biri olarak olumsuzlukların sol tarafa yüklenilmesi durumunun burada söz konusu olmadığı görülmekle birlikte yapılan çalışmalarda bu ayrımın yapıldığı nüshalarında olduğu görülmüştür.

Seğirmeler hakkında yapılan olumlu ya da olumsuz yorumlar, genellikle benzer içerikli olup metinde dikkati çeken iki seğirme yorumu vardır. Bunlardan ilki olumlu yorumlar içerisinde sayılabilecek olan burnun üstünün seğirmesiyle ilgili olan yorumdur. “şadağa vire kurbân ide namâz kıla tevbe ide Hâk te‘âla belâyı ve kazâyı def’ ide.” şeklindeki yorum, geleceğe dair bir bilgi vermekten ziyade kişiye yapılan bir öğüt niteliğindedir. Diğer bir yorum ise olumsuz yorumlar arasında yer alan sol ayağın dördüncü parmağının seğirmesiyle ilgili yapılan yorumdur. “hâsta ola yâhûd namâzda takşîrlik ide.” şeklinde yapılan yorumda geleceğe dair bilgi vermekle birlikte kişinin, ibadetinde yapacağı ya da yapmış olabileceği bir hatadan bahsedilmektedir.

Hem olumlu hem olumsuz yorumları ihtiva eden 20 seğirme durumunda yorumların çoğu kötüden iyiye dönen durumları içermekle birlikte iki seğirme tahmininde tam tersi bir yorum söz konusudur. Bu durum yine İslâm inancına göre her şeyi hayra yormanın bir sonucu olarak ifade edilebilir. Bu grup içinde yer alan sol elin baş parmağıyla ilgili seğirme durumunun iki kere tekrar edilmesi ve iki farklı yorumunun bulunması da müstensih ya da mütercim hatası olduğunu düşündürmektedir.

Ele alınan ihtilâc-nâme nüshasında, herhangi bir gruba dahil edilmeyen tek bir seğirme durumu vardır. Sol elin bütün parmaklarının seğirme durumu hakkında yapılan tahmin ne olumlu ne de olumsuz herhangi bir gruba dahil edilememiştir.

Metnin imlâ özellikleri incelendiğinde ise Eski Anadolu Türkçesi özellikleri taşıdığı ve eserin 15. yüzyıl veya öncesinde yazılmış olabileceğini göstermektedir. Halkın anlayıp yararlanabileceği şekilde sade bir dille yazılan eserde, pek fazla imlâ hatası bulunmamaktadır. Metinde yapılan tamirler köşeli parantez içinde gösterilmiş olup “hû[y]dan (158A), t[î]zcek (159B), Ş[i]rçe (161A)” kelimelerinde yazılmayan harfler ile 158B yüzünde bulunan boşluk metne uygun olarak tamir edilmiştir. Yazım yanlışları ise dipnotta belirtilerek metin içinde yazıma uygun verilmiştir. Birkaç yazım yanlışının bulunduğu metinde, yanlışlıklar genellikle “h (ح)” harfinin yazımıyla ilgili olup nokta konulmayarak “h (ح)” şeklinde yazıldığı görülmektedir. Bu yanlışlık sadece “ihtilâc, hoş, hâsta, yâhûd ve hârcana” kelimelerinde görülmektedir.

İhtilâc-nâmelerde yer alan seğirme durumlarıyla ilgili yorumların bazılarının bugün de halk içinde inanırlığının devam ettiği görülmektedir. Yıllarca imparatorluklara, devlet büyüklerine ve halka rehberlik eden bu ilmin, günümüzde de hâlâ geçerliliğini koruduğu ve geniş bir alan araştırması yapıldığı takdirde pek çok seğirme tahminine ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Daşdemir, Özkan. "İngiltere Kütüphanelerinde Kayıtlı Dört Seğirname Üzerine". *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 11, (2016): 19-46. <https://www.researchgate.net/publication/311962803>
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Aydın Kitabevi Yayınları, 2012.
- Dikmen, Melek ve Kamile Çetin. "Klâsik Türk Edebiyatında Tefe'ül Geleneği ve Kitap Falının Şiire Yansıması". *The Journal of Academic Social Science Studies* 49, (2016): 191-204. https://jasstudies.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=28087
- Dilçin, Cem. *Yeni Tarama Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.
- Ersoylu, Halil. "Seğir-nâme". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten* 33/1985, (1989): 27-48. https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/43588/530822#article_cite
- Elbir, Bilal. *Kıyafetnâme*. Doğu Kütüphanesi, 2018.
- Kaba, Hüseyin. "Yeni Bir Seğirname Nüshası Üzerine". *TÜRKÜL Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 9/24, (2021): 173-185. <https://www.proquest.com/openview/39e29a6d5b969800aac31e0321df13e1/1?cbl=2042752&pq-origsite=gscholar>
- Kâtip Çelebi. *Keşfü'z-zünûn*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları C.1-5, 2012.
- Kayaokay, İlyas. "Yeni Bir İhtilâç-Nâme-Segir-Nâme Nüshası Üzerine". *Atlas International Refereed Journal on Social Sciences* 6/26, (2020): 219-239.
- Kur'an Yolu. Erişim 04 Ekim 2024. <https://kuran.diyaret.gov.tr>
- Özergin, M. Kemal. "Eski Bir Seyirme-nâme". *Türk Folklor Araştırmaları* 211. (1967): 4331-4332.
- Redhouse, J. William. *A Turkish and English Lexicon*. Constantinople, 1890.
- Şemsettin Sami. *Kâmûs-ı Türkî*. Çağrı Yayınları, 2001.
- Sertkaya, Ayşe Gül. "Bilinmeyen Bir Seğir-nâme Yazması". 38. *Icanas*. 10-15.09.2007. Ankara-Türkiye. *Bildiriler: Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi*. (2011): 1533-1560.
- Sümbüllü, Y. Ziya. *Seğirname*, Fenomen Yayınları. 2010.
- Sümbüllü, Y. Ziya ve Mehmet Akif Gözitok. "Gaybî bir ilim şubesi olarak ihtilâç-nâmeler ve Mevlânâ Sevâdî'nin Manzum İhtilâç-nâmesi". *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 3/6. (2013): 105-131. <https://dedekorkutdergisi.com/DergiTamDetay.aspx?ID=101&Detay=Ozet>
- Timurtaş, Faruk. *Osmanlı Türkçesine Giriş 1*. Alfa Yayınları, 2008.
- _____. "Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri". *Türkiyat Mecmuası* 18. (2010): 331-368. <https://doi.org/10.18345/tm.05547>
- Yılmaz, Mehmet. *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*. Sütun Yayınları C.2. 2008.

EK

METİN

[157B] Hâzâ Kitābu İhtilâc⁵-nâme

Bu kitābı İskender-i Zü'l-karney'n'den kalmışdır. Ol zamānuñ re'îsleri⁶ ve Hindistān hekimleri uzun 'ömrlerinde nice tecrîbe itmişlerdür. Zü'l-karney'n bunuñla 'amel iderdi ve Hārünü'r-Reşîd bunuñla fahlrlanurdı. Pes biz dañı i'tibār idelüm. Bi'llāhi't-tevfîk. **Eger bir kimsenüñ** başınuñ ortası segirse māl ve ululuk mertebesi bula. **Eger** başınuñ çevre yanı segirse yād kişiden ululuk ve menfa'at bula. **Eger** sağ yanı segirse bir kavm üzerine ululuk bula. **Eger** başınuñ şol yanı segirse sefere gide. Gerü tîz vatanına gele. **Eger** alnı segirse sefere gide işi murādınca hâşıl ola. **Eger** alnınuñ sağ yanı segirse oğlu ucından eylik göre. **Eger** alnınuñ şol yanı segirse istediği gibi bula. **Eger** kafası segirse māl cihetinden azacık gıuşsa çeke. **Eger** sağ kulağı segirse eyü söz işide. **Eger şol** kulağı segirse anı yavuzluğla analar. **Eger sağ** kulağınuñ yumşağı segirse kimse ile ceng ide. Üstün ola. **Eger şol** kulağınuñ yumşağı segirse ululuk ve beglik bula. **Eger sağ** kulağınuñ [158A] deligi segirse geñe sever bir dostdan eylik göre. **Eger şol** kulağınuñ deligi segirse azacık kaygūya düşe ve lākin tîz geçe. **Eger sağ kulağınuñ** ardı segirse bir kimse ile söyleşe. Anuñ sözi üstün gele. **Eger şol kulağınuñ** ardı segirse dostı anı eyülükle ana. **Eger sağ kaşı** segirse erkek oğlu ucından şāzluğ **eger şol kaşı** segirse bî-niyāzlık bula. **Eger iki kaşı bile** segirse bir dostdan sevine dizārın göre. **Eger gözi ve sağ kaşı** ikisi bile segirse gıuşşalar ola āhirine sevine. **Şağ gözi** içi segirse eyü hū[y]dan bed hūya döne. **Eger şol gözi** içi segirse murādına irişe ümîdüñ bulup sevine. **Eger sağ gözi** kuyruğı segirse māl ucından şāz ola. **Eger şol gözi** kuyruğı segirse oğlan ucından sevine. **Şağ gözi** üst kapağı segirse şāzlığa irişe. **Şağ gözi** aşağı kapağı segirse bir nesne için melül ola. **Şol gözi** aşağı kapağı segirse sevine rāhat ola. **Şağ gözi** yukarı kirpigi segirse kimesneye göre sevinüp şāz ola. **Şağ⁷ [158B] gözi** aşağı kirpigi segirse bir ulu ucından şāz ola. **Şol gözi** yukarı kirpigi segirse anı çirkîn⁸ adıyla analar. **Şağ gözi** çevresi segirse bir hoş⁹ nesne ucından nâ-gāh sevine. **Şağ gözi** bebegi segirse 'illetden kurtula. **Şol gözi** bebegi segirse bir zamān ādemiler diline düşe yaramazlığla analar. **Şağ gözi** yüzünden yana segirse sevine şāz ola. **Şol gözi** yüzünden yana segirse edā'-yı oğlan ola. **Eger cümle yüzi** segirse şāzluğ ve bayluğ bula. **Yüzünüñ** sağ yanı segirse kimse ile [ceng] ide. **Yüzünüñ şol** yanı segirse birāz gıuşsa yetişe yine tîz şāz ola. **Eger burnı** sağ deligi segirse şāzmān ola. **Burnı şol yanı** segirse bir nesne için gıuşşalar ola. **Eger sağ yanağı** segirse hastalığından¹⁰ kurtula. **Şol yanağı** segirse bir iş işleye kim andan utānır yāhūd¹¹ 'ayb gele sevünmek vāk'i ola. **Eger ağzı** sağ gūşesi segirse gā'ib kimesne girüye gele. **Ağzı şol** gūşesi segirse şād ola. **Eger aşağı** dudağı segirse cümle düşmānın zelîl ide. [159A] **Eger yukarı** dudağı segirse dost anı horlaya. **Eger dili** segirse kimesne ile ceng eyleye gāvğā gālebe ola. **Eger enegi** segirse bir düşmen ile ceng idüp yine dost olalar. **Eger enegi çukuru** segirse eylik ile analar. **Eger boğazı** segirse hoş ta'ām yiye yāhūd¹² ta'ām ucından gām-nāk ola gıuşşalu ola. **Eger burnı sağ yanı** segirse menfa'ati mālî çok ola. **Burnı şol yanı** segirse māl eline gire. **Burnı kellesi** segirse ne'üzü-billāh şadaka vire kurbān ide namāz kıla tevbe ide Hāk te'āla belāyı ve kazāyı def' ide. **Eger omuzı** segirse pādşāhluk ve rāhatluğ bula. **İki omuzı bile** segirse kimesne ile harb¹³ eyleye. **Eger sağ talu** segirse ululuk bulup rāhatluğ bula. **Eger şol talu** segirse eylik ve şāzluğ bula. **Şağ bazısı** segirse görüşe kuçuşa. **Eger şol bazısı** segirse yitirdiğın bula. **Eger sağ dirseği** segirse düşmene yalvara anuñcün bir mîkdār gıuşsa ola. **Şol dirseği** segirse māl bulup şāz ola. **Eger bileği üsti** segirse düşmenine [159B] kîn dutup maķşūdı hâşıl ola. **Eger bileği altı** segirse bir kavm üzerine ululuk eyleye. **Eger sağ eli** segirse māl bulup sevine. **Eger şol eli ayası** segirse bir 'illetden kurtula sevine. **Eger sağ eli** baş parmağı segirse bir 'illetden kurtula sevine. **Eger şol eli** baş parmağı segirse bir hācet eline gire ammā küçürek ola. **İkinci** parmağı segirse bir haber ucından gıuşsa çeke soñra sevine. **Orta** parmağı segirse her ne iş işlerse anuñ ucından sevine. **Dördünci** parmağı segirse sevine şād ola. **Şırçe** parmağı segirse gıuşşalana t[ı]zcek sevine şād ola. **Eger şol elinüñ** baş parmağı segirse düşmeni ile söyleşe soñra dost ola. **İkinci parmağı segirse** kimse münākaşa idüp söz giçüre. **Orta parmağı** segirse hayr iş işliye sevine. **Dördünci parmağı** segirse nesne eline gire ve bir dost ucından sevine. **Şırçe parmağı** segirse çok māl bula velî tîz hārcana¹⁴. **Eger sağ koltuğı** segirse ana çok gıuşsa [160A] çeke. **Şol koltuğı segirse** bir dost ucından sevine şāzluğ bula. **Eger gögsi segirse** sağ yanı segirse bir işinden kōrka gām-nāk ola. **Gögsi şol yanı segirse**

⁵ Kelime, "ihtilâc (احتلاج)" şeklinde imlâ edilmiştir.

⁶ Kelimede, i harfinin noktasız olarak "زسلر" şeklinde imlâ edildiği görülmektedir.

⁷ Eserin 158B yüzünde tekrar edilen kelime, metin akışını bozmamak için yazılmamıştır.

⁸ Kelime, "çirkin (جركن)" şeklinde imlâ edilmiştir.

⁹ Kelime, "hoş (حوش)" şeklinde imlâ edilmiştir.

¹⁰ Kelime, metin boyunca "hasta (حسته)" şeklinde imlâ edilmiştir.

¹¹ Kelime, "yāhūd (ياهود)" şeklinde imlâ edilmiştir.

¹² Kelime, "yāhūd (ياهود)" şeklinde imlâ edilmiştir.

¹³ "Harbde (حريده)" olarak imlâ edilen kelime, cümleye uygun olarak düzeltilmiştir.

¹⁴ Kelime, "hārcana (حرجنه)" şeklinde imlâ edilmiştir.

bir hayrlu işden sevine. **Eger arkası segirse** cümle guşsa ve şiddet yetişe. **İki bağını ortası** segirse ululuk bulup sevine. **Eger beli segirse** bir nesne bula sevine yâhūd hayrlu sefer ide şād ola. **Eger gögsi altı segirse** ol demde sehlce melül ola. **Eger karnı sağ yanı** segirse bir katı hastalıktan kurtula. **Eger şol yanı** segirse hasta ola tîzcek şifā bula. **Eger göbegi** segirse bereketler bula bay ola. **Eger kaşığı** sağ yanı segirse birāz hasta ola. **Kaşığı şol yanı** segirse eylik bulup şād ola. **Cümle kaşığı** segirse kız oğlan ile şāzluğ bula. **Eger zekeri** segirse sevdiğine vâsıl ola ve maḥbûbe ile cimā' ide ve 'izzet mertebesi bulup sevine. **Ve eger hayası** şol yanı segirse birāz guşsa çeke gine sevine. [160B] **Eger dizi** segirse bir yirden bir yire gide veyā yerin değışdire. **Eger dizi sağ yanı** segirse ululuk döşegine otura sa'ādet irişe. **Eger dizi şol yanı** segirse şāzluğ göre rāḥat ola. **Eger sağ uyluğı** segirse birāz ğam-ğīn ola. **Eger şol uyluğı segirse** çok şāzluğ göre rāḥat ola. **Eger sağ dizi** segirse pādşāhdan eylik göre sevine. **Eger şol dizi** segirse düşmeni ölüm ḥaddinde ola. **Eger sağ baldırı** segirse bir kimesnenüñ namāzuñ kıla. **Şol baldırı** segirse gözi ayduñ ola. **Eger sağ topuğı** segirse dost bula Tañrı işüñ işleye mescid yapa bir büyük sevāb işleye. **Şol topuğı** segirse nefesi tār ola. **Eger sağ ayağıñ** arkası segirse bir ulu ucından ya bir dost ucından sevine rāḥat bulup şāz ola. **Şol ayağıñ** arkası segirse sefere gide çok māl eline gire gökçek yüzli 'avrat ucından eylik göre. **Eger sağ ayağıñ** altı segirse mübārek sefere gide çok [161A] māl eline gire. **Şol ayağıñ** altı segirse sefer ide ve murād ile evine gele. **Eger sağ ayağıñ** baş parmağı segirse kul şatun ala māl bula ğā'ib kimseyi göre. **İkinci** parmağı segirse ğamm göre beşāret ola. **Orta parmağı** segirse ceng ide. **Dördünci** parmağı segirse gine ceng ide. **Şırçe** parmağı segirse cümle istedüğü eline gire. **Cümle** parmakları segirse kaytaḳlardan kurtula selāmete yetişe. **Eger şol** ayağıñ baş parmağı segirse cümle ḥāceti revā ola. **İkinci** parmağı segirse bir iş işleye kim andan çok eylikler göre. **Üçünci** parmağı segirse bir işden sevine. **Dördünci** parmağı segirse hasta ola yâhūd¹⁵ namāzda taḳşīrlik ide. **Ş[i]rçe** parmağı segirse eylik göre. **Cümle** parmakları segirse bir yirden bir yire gide yâhūd sefer ide. Eyüdür.

İn-şā' allāhü te'āla

Temmet Tamām

¹⁵ Kelime, "yâhūd (ياهود)" şeklinde imlâ edilmiştir.